

Zdeněk Němec a první orientační závody

Dušan Hrdý

Úvod

V druhé polovině 20. let 20. století se ve Zlíně rozvíjel průmysl, a proto lidé trávili svůj volný čas v přírodě. V okolí Zlína došlo k rozvoji značení turistických tras, které pomohly ke snadnější orientaci také začínajícím turistům. (KADLČÍK 2012, 13). První zmínky o turistice ve Zlíně jsou z roku 1924, kdy existoval turistický oddíl při SK Zlín. Samostatný Klub českých turistů byl ve Zlíně založen na ustavující valné hromadě, která se konala 27. května 1926 v sále Občanské záložny za účasti 27 turistů. Jedním ze zakládajících členů Klubu českých turistů ve Zlíně byl Tomáš Bafa. V letech 1930–1935 organizovaly trampské osady pochodová branná cvičení s orientační náplní. Podstata byla podobná s dnešním orientačním během. Pohyb v neznámém terénu a často i v noci. Tyto akce probíhaly v Třebíči, v okolí Blanska a na Slovensku u Žiliny.

Zdeněk Němec

Samostatný odbor turistiky se stává součástí TJ Gottwaldov v roce 1958. Jedním z prvních členů byl Zdeněk Němec z Otrokovic (20. 8. 1920 – 18. 10. 1992), který se stal v letech 1956–1959 jeho předsedou. Už v dětství projevil zájem o turistiku. Po druhé světové válce byl členem turisticko-lyžařského oddílu Sokola Svit Gottwaldov. V době působení v tomto oddílu vznikla jeho myšlenka uskutečnit orientační závod. K tomu mu dopomohlo hodnocení turisticko-lyžařské sezóny 1949–1950, které ukázalo, že topografické a orientační schopnosti jednotlivých závodníků nejsou zrovna nejlepší.

První myšlenka o OB se nezrodila u turistů ale u lyžařů, kteří chtěli zvýšit teoretické a praktické znalosti práce s mapou mezi svými cvičiteli. Pro orientační závod bylo nutné vytvořit určitá pravidla. K tomu Zdeňku Němcovi a jeho spolupracovníkům pomohly zkušenosti z přednášky švédského lyžařského trenéra Bergforse.

Zdeněk Němec organizoval závody na místní, krajské, celostátní i mezinárodní úrovni a taky se jich účastnil. Byl jedním z prvních československých reprezentantů, trenérů prvních reprezentačních výběrů, mapařem a pracovníkem v okresním výboru svazu OB. Podílel se tedy na rozvoji českého OB. V prvních letech existence IOF (od roku 1960) působil Němec ve Ski-komisi IOF jako člen korespondent. V polovině 60. let tvořili jeho svěřenci a kamarádi reprezentační družstvo. Kádr zlínského OB tvořili taky: Pavel Mezihorák, Václav Novotný, Jaroslav Lažnovský, Václav Vozobule, František Navrátil. V roce 1966 se zlínský oddíl orientačního běhu osamostatnil.

První orientační závody

Nespokojenost lyžařských instruktorů s topografickými znalostmi účastníků lyžařského kurzu vedla k tomu, že byl podán návrh řešit tuto situaci pomocí orientačních závodů. Lyžaři tehdejšího kraje Gottwaldov oslovili Zdeňka Němce, který vytvořil společně se svými spolupracovníky první pravidla pro orientační běh v Československu. Podle nich startovaly v orientačním závodě tříčlenné hlídky podle mapy v neznámém terénu. Závodníci měli za úkol vyřešit orientační úkoly a každý z nich nesl předepsanou zátěž, která dosahovala až pěti kilogramů.

Mezi individuálními a kolektivními úkoly a otázkami byly: písemná práce – výstižný popis terénu a popis podle mapy v délce jednoho kilometru, rychlostní úsek – praktické provedení pochodu podle mapy na čas v průběhu závodu. V posledním úkolu odpovídali závodníci na šest otázek – tři individuální a tři kolektivní (určení viditelnosti

bodů, odhad vzdálenosti, určení výškového rozdílu dvou bodů na mapě, přenesení bodu z terénu do mapy a naopak a mnoho dalších). Úspěšné splnění úkolů znamenalo získat až 180 bodů a dalších 120 bodů za rychlost absolvování trati. Body byly sráženy za nesplnění úkolu a za delší čas. Používala se mapa 1 : 75 000 (dnes mají mapy měřítka 1 : 5 000, 1 : 10 000 a 1 : 15 000). Zpočátku to byly originály, ale později pro finanční náročnost se používá fotokopie map.

Na každý závod byla předepsaná povinná výstroj: turistické oblečení, pohorky, krátké kalhoty a podkolenky. Pro orientaci a vyplnění jednotlivých úkolů slouží mapník (igelitová ochrana mapy), náramková buzola s bublinou, odpichovátko, lupa, pravítko, úhloměr a tužka. Orientační závod byl zařazen jako soutěžní disciplína v rámci turistiky. Později došlo k jeho osamostatnění. Některé hlídky nedocházely do cíle, ale přímo dobíhaly.

Pohár města Zlína 1950 a 1951

Na jaře roku 1950 byl ve Zlíně (tehdejší Gottwaldově) (ČINČOVÁ 2011, 221), položen základ orientačního běhu v Československu. První Pohár města Zlína, oficiální orientační závod na našem území, organizoval turisticko-lyžařský oddíl Sokola Svit Gottwaldov v čele se Zdeňkem Němcem a několika jeho spolupracovníky.

Obr. 1: PMZ 1950 Vítězná hlídka Jaroš, Zapletal, Kubíček. Zdroj: MJVM, inv. č. N 35641. I

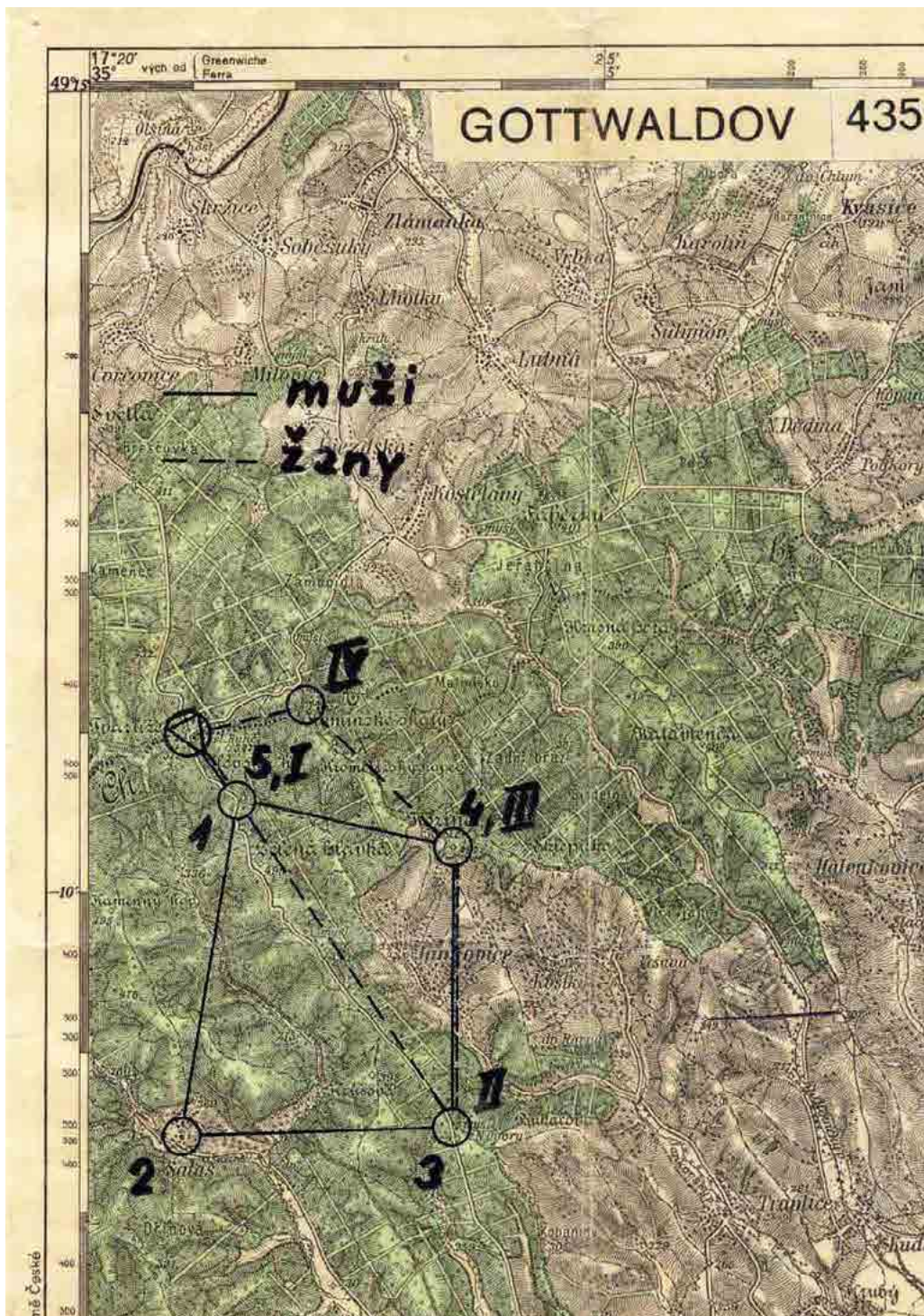
Závodů se zúčastnilo 123 běžců (rozdělených do 41 tříčlenných hlídek). Start vlastního závodu byl 22. 10. 1950 u chaty Na Bunči v Chříbech. Účastníci, především z řad aktivních lyžařů, měli k dispozici černobílou mapu se zeleně vyznačenými porosty. Byla použita fotokopie speciální mapy v měřítku 1 : 75 000. Trať pro muže a starší dorostence měřila 13,4 kilometrů a měla pět kontrolních stanovišť, ženy absolvovaly 8,6 kilometrů. Kromě dosaženého času o pořadí rozhodoval i počet bodů za splnění úkolů z topografie.

Vítězství v hlavním závodě si odnesla trojice Obdržálek, Galík a Polášek ze Zlína. Absolutním vítězem prvního ročníku PMZ 1950 byla hlídka horolezců z Kroměříže (Jaroš, Zapletal a Kubíček), protože jako jediná zjistila chybně udanou výšku kóty v mapě. Závod byl úspěšný a všem se líbil, ale byly navrhovány přesnější mapy.

Účastníci chtěli znovu závodit nejen pěšky, ale i na lyžích. Lyžařsko-turistický oddíl Sokola Svít v Gottwaldově po prvním ročníku PMZ připravil i druhý. Důvodem byl velký zájem soutěžících (více jak tři sta). Mimo gottwaldovské hlídky se zúčastnily také hlídky z Nitry, Českých Budějovic a z Brna. Dobře organizovaný závod zabezpečilo 120 pořadatelů. Probíhal ve Vizovických vrších a cíl byl u luhačovické přehrady. Bylo to obtížné klání pro hlídky, které byly slabé v orientaci, ale téměř všichni došli do cíle. Důležitý byl dosažený čas, byly také bodovány zkoušky ve čtení mapy na kontrolách. Vítězství z prvního ročníku obhájila hlídka Obdržálek, Galík a Polášek.

Obr. 2: Převažování zátěže 1955. Zdroj: MJVM, inv. č. N 35623. |

Obr. 3: Mapa PMZ 1950 Bunč. Zdroj: MJVM, inv. č. OB723. |

Obr. 4: PMZ 1951 Luhačovice – zkoušky jednotlivců Němec + Jaroš. Zdroj: MJVM, inv. č. N 35642. |

První mistrovství a přebor republiky 1952

Ve Zlíně měli již dva roky zkušenosti s pořádáním OZ. Zdeněk Němec připravil materiál, který obsahoval zkušenosti z předchozích závodů a ohlasy přímých účastníků. Cílem bylo prosazení OZ do celostátní přeborové soutěže. Byla schválena přeborová linie orientačních závodů. Každý okres, kraj a jednota mají mít svůj přebor. Vyvrcholením byl přebor republiky pro dorost a mistrovství republiky pro dospělé. Činovníci gottwaldovského oddílu pomáhali při zabezpečování přeborových závodů. Byla představena vzorová pravidla, proto měly v mnoha krajích závody úroveň. Celostátní aktiv turistů byl v listopadu 1952 v Brně, kde jeho činovníci rozhodli, že v příštím roce budou podobné závody uspořádány ve všech okresech a krajích a vítězové postoupí do celostátního mistrovství. První mistrovství republiky pořádal v roce 1952 kraj Jihlava na Čeřínku.

Jihlava se organizace vzdala a vyzvala Gottwaldov o uspořádání závodů. Výsledkem bylo, že Zdeněk Němec a dalších 16 pořadatelů zdárně uspořádali mistrovství. Po tomto průběhu mistrovství vedení uznalo Němcův přínos pro rozvoj orientačních závodů od roku 1950.

První zimní orientační závod

První zimní orientační závod pořádal turisticko-lyžařský oddíl Sokola Svit Gottwaldov 29.–30. 3. 1952, místo závodu: Lésková u Velkých Karlovic. Byl uspořádán za účelem zvýšení ideové, pracovní a branné schopnosti národa.

Po zkušenostech ze dvou PMZ chtěl Zdeněk Němec založit podobnou tradici u zimních orientačních závodů. Startovali tříčlenné hlídky mužů, ve třech skupinách podle věku (od 20 let do 40 let a starší) s přítěží 6 kg na trati 15 km a tříčlenné hlídky žen, ve dvou skupinách podle věku (od 20 let do 27 let a starší) s přítěží 3 kg na trati 10 km v neznámém a zalesněném terénu. Na stanovištích byli závodníci zkoušeni ze čtení map a orientace v terénu.

Hodnocení závodu: čas 40 %, orientace 60 %. Fotokopie map byly pořízeny z nové vrstevnicové mapy 1 : 50 000, která je daleko přesnější. K závodům nebyli připuštěni účastníci, jejichž orientační schopnosti se ukázaly při druhém závodě PMZ jako velmi slabé.

Absolutním vítězem prvního ročníku zimního orientačního závodu se stala hlídka turisticko-horolezeckého oddílu Sokola Svit Gottwaldov-Otrokovice: Cyril Halámek, Emil Plášek, Jindřich Nesvadba. Během závodu byla písemná zkouška na kontrolách. Byly to orientační úkoly, na kterých pracuje hlídka společně. Připomínky pro pořádání příštích závodů měli zástupci ze Sokola Zbrojovka – MEZ Vsetín oddíl horolezecký: 1) Hlídky, které odstartovaly později, měly výhodu v tom, že byla projetá trať. Závodníci museli věřit postupu předešlé hlídky. 2) Dobré by bylo, aby trať před začátkem závodu byla na křižovatkách projeta různými i falešnými směry. Některé hlídky vedla stopa a ne mapa. Kladem bylo, že všechny hlídky závod dokončily.

První noční orientační závody

V nočním OZ bojuje dvojice běžců. První závody byly tři v roce 1953 a vůbec první pořádala krajská sekce turistiky SKKG Gottwaldov a technicky ho zajistil TJ Tatra Bystřice pod Hostýnem, turisticko-lyžařský oddíl. Na Tesáku se ve dnech 9.–10. 10. 1953 konal krajský sraz turistů (z Bratislavy, Myjavy a téměř ze všech okresů gottwaldovské-

ho kraje). V předvečer tohoto srazu se konal první noční OZ, který byl oproti dennímu obtížnější (běhalo se s čelovkami). Trať závodu byla v úplně zalesněném, členitém, nepřehledném a místy i nebezpečném terénu. Celkem startovalo 39 hlídek (117 závodníků). 11 hlídek bylo z gottwaldovského oddílu

Umístění: 1. místo – závod muži – hlídka Slavoj Kroměříž: Jaroš, Zapletal, Huráb; 1. místo – kategorie dorostu – hlídka DSO Jiskra Gottwaldov: Burýšek, Sadílek, Konečný; 1. místo – kategorie žen – hlídka DSO Jiskra Gottwaldov: Štětkářová, Minaříková, Nečasová; 1. místo – kategorie dorostenek – hlídka DSO Jiskra Gottwaldov: Kadlčáková, Ondruchová, Křeménková

Muži – hlídka TJ Jiskra Gottwaldov ve složení Zdeněk Němec, Mráček, Vozobule byla na druhém místě. Výsledky svědčí o dobré přípravě gottwaldovských závodníků, kteří dosáhli největších úspěchů ze zúčastněných jednot. (ŽEMLÍK 1980)

První orientační závod jednotlivců

První orientační závod jednotlivců o přebor TJ Jiskra Gottwaldov měl branou náplň a kladl na jednotlivce vyšší požadavky než na hlídky. Uspořádal ho turisticko-lyžařský oddíl TJ Jiskra Gottwaldov v neděli 18. 10. 1953 v Hostýnských vrších v prostoru mezi obcemi Ostrata, Hrobice, Trnava, Podkopná Lhota, Držková, Vlčková a Kašava. Mezi účastníky byli reprezentanti z gottwaldovského oddílu, bratislavského kraje, Spartaku Gottwaldov a z Jablůňky. Celkem bylo 51 závodníků: muži, ženy a dorostenci. Prostor závodu byl ze dvou třetin v zalesněném terénu. Běžci dostali bezpečnostní obálky, podle kterých se v případě zabloudění snadno dostanou do místa orientačně snadnějšího a do cíle. V případě otevření bezpečnostní obálky a pokračování v závodě, byla možnost ho dokončit. Závodník nebyl diskvalifikován, ale v konečném součtu to znamenalo ztrátu dvaceti procent bodů. Hodnocení bylo padesát procent bodů na čas a padesát procent bodů na orientaci u všech kategorií. Pouze muži závodili jako jednotlivci ve všech věkových kategoriích na trati dlouhé 9,7 km se 4 kontrolami. Byli podrobeni zkouškám ze čtení map a orientací v terénu. Dorostenci, dorostenky a ženy tvořili dvoučlenné hlídky na trati dlouhé 7,5 km se 4 kontrolami a zkouškami. Na kontrolách byly ústní a písemné zkoušky ze čtení map a orientace v terénu. Prostor závodu byl tajný a stanoviště jednotlivých kontrol byly u startu a na tratích postupně oznamovány písemnými směrnicemi.

Tento závod měl několik významů: 1) podle dosažených výsledků mohli dál činovníci sestavovat hlídky, 2) zajišťovat co nejúspěšnější reprezentaci oddílu, 3) správně se orientovat a tak splnit daný bojový úkol. Ředitelem závodu byl Zdeněk Němec. Absolutním vítězem prvního orientačního závodu jednotlivců o přebor TJ Jiskra Gottwaldov se stal Václav Novotný z TJ Spartak Gottwaldov, lyžařský oddíl.

První štafetový orientační běh

První štafetový orientační běh, vlastně orientačně branná soutěž, uspořádal Sokol Tehelňa Pezinok 17. 10. 1954 v okolí Pezinku v Malých Karpatech. V první části byl orientační závod. Závodníci dostali plánek trati, která obsahovala tři kontroly, zkoušky jednotlivců i kolektivní a limitovaný úsek. Na kontrolách po zkouškách byla předávka. Po dokončení OZ pokračovala branná část střelbou ze vzduchovky, brodem přes potok a hodem granátem. V cíli se počítal konečný čas plus hodnocení těchto zkoušek a ztráty v branných disciplínách.

Startovalo celkem 18 čtyřlenných hlídek, zvítězila hlídka P. Brunovský, M. Stržínek, K. Procházka a J. Jabůrek z Dynama Spoje Bratislava.

Obr. 5: PMZ 1951 Luhačovice – na startovní čáře. Zdroj: MJVM, inv. č. N 37968. I

První ročník veřejného orientačního maratónu

Pořadatelem prvního ročníku veřejného orientačního maratónu na trati Gottwaldov – Hostýn – Gottwaldov byla TJ Gottwaldov, odbor turistiky, oddíl orientačního sportu. Závod se uskutečnil 27. 10. 1963. Startovat mohli všichni muži starší 21 let, pokud byli členy ČSTV a pokud se prokázali lékařskou prohlídkou ne starší 6 měsíců. Závodníci obdrželi v místě startu jednu mapu 1 : 50 000. Start závodu byl hromadný. Všichni, kteří dokončili vyznačenou trať, obdrželi upomínkový pohár.

Celkem startovalo 41 závodníků, vzdalo 18. Trať měřila 40 km a měla 10 kontrol (z toho 4 byly obsazené rozhodčími) a převýšení činilo cca 1100 metrů. Běželo se v lesích Hostýnských vrchů mezi Lukovečkem a Tesákem. Vítězem se stal reprezentant Jindřich Novotný z TJ Gottwaldov (3 hodiny 41 minut), který se stal držitelem putovního poháru. Na dalších dvou místech (ve shodném čase) skončili Antonín Urbanec (TJG) a František Škoda (Jiskra Otrokovice) v čase 4 hodiny 2 minuty. (ŽEM-LÍK 1980).

Zkratky

OZ – Orientační závod

OB – Orientační běh

SK – Sportovní klub

IOF – Mezinárodní federace orientačního běhu

TJG – Tělovýchovná jednota Gottwaldov

PMZ – Pohár města Zlína

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy

Literatura

KADLČÍK, Z. 2012: *Historie turistiky ve Zlínském kraji. KČT oblast Valašsko-Chřiby.*

ŽEMLÍK, J. 1980: *30 let OB 1950 – 1980. Praha.*

ČINČOVÁ, Y. 2011: *Sláva zlínského sportu. Zlín.*